

Eserleri. Velûd bir yazar olan Mahmûd Şit Hattâb'ın bir kısmı henüz yayımlanmamış 300'ü aşkın kitap, risâle ve makalesi vardır. **Siyer ve İlk Dönem İslâm Tarihi.** Arap dünyasında askerî okulların yanında diğer eğitim kurumlarında Hz. Peygamber'in hayatı ve İslâm tarihinin ihmal edildiğini gören Hattâb ilmi mesaisinin önemli bir kısmını bu anlayışı değiştirmeye ayırmıştır. *er-Resûlü'l-kâ'id* adlı çalışması ilk eseri olup (Bağdad 1958) Türkçe'den (*Komutan Peygamber*, trc. Ahmed Ağırakça, İstanbul 1986) başka pek çok dile çevrilmiştir. Eserde Hz. Peygamber'in gazveleri, ayrıca seriyyeler ele alınmıştır. Hattâb, Resûl-i Ekrem'le ilgili her türlü çalışmanın içinde yer almaya çalışmış ve çok sayıda akademik toplantıya katılmıştır. 26 Kasım 1979'da Katar'da düzenlenen III. Uluslararası Sîret-i Nebî Konferansı'nda sunduğu tebliğ *Peygamber Ordusunun Tarihi* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (trc. İhsan Süreyya Sirma, İstanbul 1983). Bunun yanında *Süferâ'ü'n-nebî şallallâhü 'aleyhi ve sellem* (Beyrut 1417/1996), "Mu'âz b. Cebel el-Enşârî el-Hazrecî eş-Şahâbî el-âlim es-sefir el-mücâhid rağıyallâhu 'anh" (*Mecelletü Mecma'î'l-fıkhî'l-İslâmî*, I/1, Mekke 1987, s. 219-252), "es-Sefârât ve'r-resâ'ilü'n-nebeviyye: Küttâbü'n-nebî ve mevâddühümü'l-kitâbiyye" (*el-Mevrid*, XVI/1, Bağdad 1987, s. 29-50), "eş-Şahâbiyyü's-sefir Hâtîb b. Ebî Belte'a el-Laħmî" (*Risâletü'l-Halici'l-'Arabî*, III/9, Riyad 1983, s. 133-148) gibi çalışmalar yapmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber'in terbiyesinde yetişenlerle onlardan sonra gelen ve askerlik tarihinin önemli olaylarından olan İslâm fetihlerini gerçekleştiren kumandanların faaliyetlerini ele alan çalışmalar yapmıştır. *Ķâdetü fetħi's-Şâm ve Mısr* (Beyrut 1385/1965), *UĶbe b. Nâfi' el-Fihri* (Bağdat 1383/1965; Kahire 1971), *Ķâdetü fetħi'l-'IrâĶ ve'l-Cezîre* (Kahire, ts.), *Ķâdetü fetħi'l-Maġribi'l-'Arabî* (I-II, Beyrut 1386/1966, 1398/1978, 1404/1984), *Hâlid b. Velîd el-Maġzûmî* (Beyrut 1968), *Ķâdetü'n-nebî el-Ķâdetü's-şühedâ' fi Mu'te Zeyd b. Hârişe el-Kelbî* (Beyrut 1990), *Ķâdetü'n-nebî* (Dimaşk 1415/1995), *Ķâdetü fetħi'l-İslâmî fi bilâdi Mâverâ'innehr* (1418/1998), *Ķâdetü fetħi's-Sind ve Afġanistân* (Beyrut 1418/1998), "Mesleme b. 'Abdimelik b. Mervân fâtiĥu Şaġri'l-Anâđül ve Muĥâşirü'l-Ķuşantîniyye" (*MMİlr.*, XXVIII |1397/1977|, s. 117-152; XXIX |1398/1978|, s. 71-93; XXX |1399/1979|, s. 128-177), "TâriĶ b. Ziyâd: Fâtiĥu Şaġri'l-Endelüs" (*MMİlr.*, XXXIX/3 |1988|, s. 73-136), "TâriĶ b. Mâlik:

Fâtiĥu Cezîreti TâriĶ ve Cezîreti'l-Ĥađrâ" (*MMİlr.*, XL/2 |1989|, s. 66-85). Bu çalışmalarıyla bir taraftan ilk dönem İslâm tarihine yön verenleri tanıtırken diğer taraftan bunların başta askerlik üzere toplunun içinden çeşitli disiplinlere bağlı kişilerin örnek alınarak yetiştirilmesinin önemi üzerinde durmuştur.

Askerî Konular. Hattâb'ın, Hz. Peygamber zamanından başlamak üzere askerlikle ilgili terimlerin yanında savaş sanatı ve malzemelerini konu alan, İslâm harp tarihi bakımından önemli çalışmalarından bazıları şunlardır: *el-Muşâlahâtü'l-'askeriyye fi'l-Ķur'âni'l-Kerîm* (Beyrut 1386/1966), *Dirâsât fi'l-vaĥdeti'l-'askeriyyeti'l-'Arabîyye* (Kahire 1969), *el-Vasîĥ fi risâleti'l-mescidi'l-'askeriyye* (Beyrut 1401/1981), *el-'Askeriyyetü'l-'Arabîyyetü'l-İslâmîyye* (Beyrut 1403/1983), *el-'Askeriyyetü'l-'Arabîyyetü'l-İslâmîyye: 'AĶideten ve târiĥen ve Ķâdeten ve türâşen ve luġaten ve silâĥan* (Beyrut 1403/1983). Askerî terminolojinin Arapça'da yaygınlaşmasına önemli katkı sağlayan Mahmûd Şit Hattâb, savaş sanatı ve avcılık konusundaki eserleriyle tanınan Memlük kumandanı İbn Menglî'nin (ö. 778/1376 [?]) *el-Edilletü'r-resmiyye fi't-te'âbi'l-ĥarbiyye* adlı eserinin tahkikli neşrini de yapmıştır (Bağdat 1409/1989) (diğer eserleri için bk. Sabâh Nûri el-Merzûk, VII, 320-327).

Güncel Çalışmaları. Hattâb, içinde yaşadığı toplumun meselelerinin çözümüne genel olarak katkıda bulunmaya çalışmış, içtimaî, ahlâkî ve mânevî alanlarda ıslaha dayalı fikirler üretmiştir. Arap dünyasında kaliteli eğitimle İslâmî şuurun güçlendirilerek ve özellikle İsrail'e karşı kültürel kimliğin korunarak mücadeleye devam edilmesi, işgale karşı cihad ruhunun canlı tutulması için büyük çaba göstermiş, İsrail'e üstün gelmenin yegâne yolunun nitelikli eğitim ve öğretim faaliyetleri olduğunu söylemiştir. *'Adâletü's-semâ'* (Kahire 1968), *ĤaĶîĶatü İsrâ'îl* (baskı yeri yok, 1967), *Beyne'l-'aĶide ve'l-Ķıyâde* (Beyrut 1972), *el-'Askeriyyetü'l-İsrâ'îliyye* (Beyrut 1968) gibi eserleriyle Arap âleminde tarih bilincinin ve dinî duyguların uyanıp gelişmesinde önemli rol oynamış, İsrail'in Ortadoġu politikasıyla ilgili makalelerini sürekli yenileyerek *Ehdâtü İsrâ'îliyyeti't-tevessü'yye fi'l-bilâdi'l-'Arabîyye* adıyla bir araya getirmiştir (Kahire 1970; Riyad 1433/2011).

BİBLİYOGRAFYA :

Mahmûd Şit Hattâb, *er-Resûlü'l-kâ'id*, Bağdad 1960, s. 203, 291; İbrâhim el-Ba'sî, *Şahşiyât*

İslâmîyye mu'âşıra, Kahire 1390/1970, s. 37-57; Muhammed el-Meczûb, *'Ulemâ' ve müfekkîrîn 'araftühüm*, Kahire, ts. (Dârü'l-i'tisâm), I, 327-347; Enver el-Cündî, *A'lâmü'l-Ķarnî'r-râbî' aşer el-ĥicri: A'lâmü'd-da've ve'l-fıkr*, Kahire 1981, s. 289-297; Ahmed el-Alâvine, *el-Tezyîl ve'l-İstidrâĶ 'alâ Mu'cemî'l-mü'ellifin*, Cidde 1423/2002, s. 323-324; Sabâh Nûri el-Merzûk, *Mu'cemü'l-mü'ellifin ve'l-küttâbi'l-'IrâĶiyyîn: 1970-2000*, Bağdad 2002, VII, 320-327.

MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI

HÂVÎ, İliyyâ Selîm

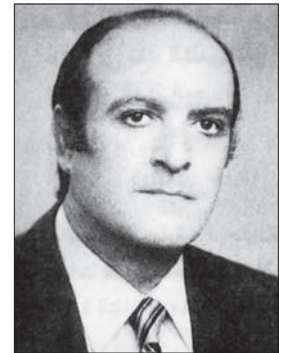
(إيليا سليم حاوي)

(1929-2000)

Arap şairleri ve şiirleri üzerine eleştirileriyle tanınan Lübnanlı âlim, edebiyatçı ve eğitimci.

25 Mayıs 1929 tarihinde Lübnan'ın Metn kazası Şüveyr köyünde dünyaya geldi. Babası Selîm Halîl el-Hâvî, annesi Selîme Necîb Atâyâ, ağabeyi de ünlü şair Halîl Hâvî'dir. Köyündeki ilkokulda okuduktan sonra tahsiline Protestan Yüksek Devlet Okulu ile Aziz Yuhannâ es-Sâbiġ Enstitüsü'nde devam etti. Beyrut Öğretmen Okulu'nu 1948'de tamamladı. Burada tarihçi, edebiyatçı ve politikacı Fuâd el-Bustânî'nin derslerine girdi, ondan eleştiri ve edebiyat alanında önemli bilgiler edindi. Yine bu okulda edebî düşüncelerinin oluşumunda önemli bir etkisi bulunan Fransız matematikçi, fizikçi ve düşünürü Blaise Pascal hakkında geniş bilgi sahibi oldu. 1952'de felsefe diploması aldı. Mezuniyetinin hemen ardından eğitim alanında çalışmaya başladı. 1955'te Lübnan Üniversitesi Yüksek Edebiyat Enstitüsü'nü de bitirdi ve burada birçok Fransız hoca ile tanıştı. Onlardan yine edebiyat ve eleştiri konusunda daha sonra çok faydalanacağı dersler aldı. Lübnan Üniversitesi'nde Arap edebiyatı alanında uzmanlaştı.

Üniversitede kendisini edebiyata yönlendiren şair Nâyif Neket'den ders gördü

İliyyâ Selîm Hâvî

ve Arapça'sını kuvvetlendirdi. Bu sırada Cibrân Hafîl Cibrân, İlyâs Ebû Şebeke, Salâh Lebekî ve uzun süre şiirinin etkisinde kaldığı Saîd Akl gibi çağdaş Arap edebiyatının önemli şahsiyetlerinin eserlerini okudu. Diğer taraftan sembolizm akımının öncüsü Fransız şairi Stéphane Mallarmé ile XIX. yüzyılın en önemli simbolist şairlerinden Charles Baudelaire'i inceledi ve onların da etkisinde kaldı. Kırk yıldan fazla bir süre edebiyat araştırmalarıyla uğraştı. Bu süre içinde edebiyat tarihi, edebî eleştiri, edebî araştırma, edebî sanatlar ve hikâye gibi alanlarda eserler verdi. Bu yönüyle hem genel Arap edebiyatında hem de Lübnan edebiyatında önemli bir yer edindi. Lübnan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde, Beyrut Kız Fakültesi'nde ders verdi. Hocalığında öğrencilerinden hep saygı ve sevgi gördü. Gerçekleştirilebilir düşüncelerini ön plana aldı, hayalî düşünce ve duygulardan uzak kalmaya çalıştı. Eğitim hayatı boyunca eleştiri sanatına çok önem verdi. Bu sanatın edebiyatın her alanında ciddi biçimde uygulanmasının edebiyatın daha tiz bir şekilde incelenmesini sağlayacağına inanıyor ve karşılaştırmalı eleştiriye önem ve ağırlık verilmesini savunuyordu. Şiir, eleştiri, edebiyat gibi alanlarda kaleme aldığı eserlerde metin içi değerlere önem verdi ve yeni buluşları ön planda tuttu. 30 Ağustos 2000 tarihinde öldü.

Hâvî'nin eserlerinde yaratıcılığın konuyu ikinci plana itmesiyle daha canlı, gerçekçi ve daha anlaşılabilir bir ifadenin ortaya çıktığı dikkati çekmektedir. Çalışmalarında en iyinin peşinde olduğu, kullandığı her kelimenin özel bir anlam taşıdığı, metin seçimine özen gösterdiği ve ifadelerine derinlik kazandırdığı hemen görülmektedir. Hayatını edebî ve şirsel değerlerin geliştirilmesine adanmış Hâvî'nin birinci derece ilgi alanlarını Arapça yazı üslubuyla modern ve klasik Arap edebiyatı, edebî ekoller, edebî türlerle edebî eleştiri oluşturmuştur. Ona göre sanatın karmaşık değil halkın anlayabileceği yalın ifadelerle sunulması gerekir; şairin değeri şiirinde ortaya koyduğu özgünlüklerle ölçülmelidir. Lübnan Üniversitesi'nde ünlü Fransız eleştirmeni Gaetan Picon'un yanında üç yıl kalan yazar, onun karşılaştırmalı eleştiri sanatı ve metin tahlili metodundan oldukça etkilenmiş, tahlillerinde yüksek edebiyat zevkiyle en küçük ayrıntıyı yakalayıp tesbit etmeye çalışmıştır. İlmî veri ve bulguları zevke, ahlâka, düşünceye, duyguya ve ruha hitap eden yalın ve anlaşılır bir üslûpla ortaya koymuştur. Güçlü ilmî

şahsiyeti, engin kültürü ve dile hâkimiyetiyle temayüz eden Hâvî eserlerindeki ifade kabiliyeti, düşünce zenginliği, analiz yeteneği, tahkik ve tetkik becerisi, özgünlük ve sonuç çıkarma açılarından da edebiyat severler arasında müstesna bir yere sahip olmuştur.

Eserleri. Hâvî edebiyat tarihi ve şiirle ilgili araştırma, edebî eleştiri ve değerlendirmelerle şiir akımları ve edebî sanatlar, hikâye ve roman alanlarında pek çok eser ve makale yazmıştır (*Mv.AU*, VI, 129-131). **A) Klasik Arap Şiiri ve Şairleri:** *İbnü'r-Rûmî, fennühû ve nefsiyyetühû min hilâli şî'rih* (Beyrut 1959, 1960, 1980, 1988); *Fî'n-Nakd ve'l-edebe* (I-V, Beyrut 1960, 1980, 1986); *Fennü'l-vaşf ve te'avvuruhû 'inde'l-^cArab* (I-II, Beyrut 1961, 1980, 1987); *Fennü'l-fahr ve te'avvuruhû 'inde'l-^cArab* (Beyrut 1964); *Fennü's-şî'ri'l-^chamrî ve te'avvuruhû 'inde'l-^cArab* (Beyrut 1969); *İmru'ülkays: Şâ'irü'l-mer'eti ve't-tabî'a* (Beyrut 1970); *en-Nâbigatü'z-Zübânî: Siyâsetühû ve fennühû ve nefsiyyetüh* (Beyrut 1950, 1970); *el-Huṭay'e fî sîretihî ve nefsiyyetihî ve şî'rih* (Beyrut 1961, 1970); *Fennü'l-hicâ' ve te'avvuruhû 'inde'l-^cArab* (Beyrut 1970, 1998); *el-Aḥṭal: Fî Sîretihî ve nefsiyyetihî ve şî'rih* (Beyrut 1979, 1981); *el-Mütenebbî: Sîretühû ve nefsiyyetühû ve fennühû min hilâli şî'rih* (Beyrut 1990); *Nemâzic fî'n-nakd'l-edebe ve tahlilî'n-nuşuş* (I-III, Beyrut 1996).

B) Modern Arap Şiiri ve Şairleri: *İlyâs Ebû Şebeke: Şâ'irü'l-caḥim ve'n-na'im* (Beyrut 1970); *Aḥmed Şevkî* (I-IV, Beyrut 1970, 1977, 1983); *Ebül-Kâsım eş-Şâbbî: Şâ'irü'l-hayât ve'l-mevt* (Beyrut 1972); *Emîn Nahle: eş-Şâ'irü'l-cemâlî* (Beyrut 1972); *el-Aḥṭalü's-Şağir: Şâ'irü'l-cemâl ve'z-zevâl* (Beyrut 1972); *İliyyâ Ebû Mâdi: Şâ'irü't-tesâ'ül ve't-tefâ'ül* (Beyrut 1972); *Ömer Ebû Rişe: Şâ'irü'l-cemâl ve'l-kıtâl* (Beyrut 1972); *Şalâh Lebekî: Şâ'irü'r-ravḥ ve'l-bavḥ* (1972); *Nizâr Kabbânî: Şâ'irü'l-mer'e, şâ'iru kaḍıyye ve iltizâm* (I-II, Beyrut 1972, 1981); *Fevzi el-Ma'lûf: Şâ'irü'l-bu'd ve'l-vecd* (Beyrut 1973); *Ḥalîl Muṭrân: Şâ'irü'l-kuṭreyn* (I-IV, Beyrut 1973); *Bedr Şâkir es-Seyyâb: Şâ'irü'l-enâşid ve'l-merâşî* (I-VI, Beyrut 1973, 1980); *Şefik el-Ma'lûf: Şâ'irü'l-bu'd ve'l-vecd* (Beyrut 1978); *Ma'rûf er-Ruşâfi: en-Nâsir ve's-şâ'ir* (Reşid Beyrut 1978); *eş-Şâ'irü'l-Karavî: Reşid Selîm el-Ḥûrî* (I-IV, Beyrut 1978); *İbrâhîm Nâci: Şâ'irü'l-viddân* (Beyrut 1979); *Bedevî el-Cebel:*

Şâ'irü'l-enâşid ve'l-merâşî (I-II, Beyrut 1981); *Ḥalîl Ḥavî fî suṭurihî fî sîretihî ve şî'rih* (Beyrut 1983); *Ḥalîl Ḥavî fî muḥtârât min şî'rihî ve nesrih* (Beyrut 1983); *Ma'a Ḥalîl Ḥavî fî sîreti ḥayâtihî ve şî'rih: Aḥdâş ve eḥâdiş ve dirâsât* (Beyrut 1987); *Nazariyyetü'l-fenni's-şâfi beyne'l-mebde' ve't-taḥbîk: Każâyâ ve mezâhib ve a'lâm* (Beyrut 1989).

C) Diğer Eserleri. Şiir Akımları: *el-Klâsikiyye fî's-şî'ri'l-ğarbî ve'l-^cArabî* (Beyrut 1979); *er-Rûmansiyye fî's-şî'ri'l-ğarbî ve'l-^cArabî* (Beyrut 1979); *el-Bernâsiyye fî's-şî'ri'l-ğarbî ve'l-^cArabî* (Beyrut 1979, 1980); *er-Remziyye fî's-şî'ri'l-ğarbî ve'l-^cArabî* (Beyrut 1979); *es-Sür(re)yâliyye fî's-şî'ri'l-ğarbî ve'l-^cArabî* (Beyrut 1979). **Tiyatro:** *Aeschylus ve't-trâcîdyâ'l-ıgrikiyye* (Beyrut 1978); *Sopocles ve't-trâcîdyâ'l-ıgrikiyye* (Beyrut 1980); *Euripides ve't-trâcîdyâ'l-ıgrikiyye* (Beyrut 1978); *Şakespeare ve'l-mesraḥu'l-İlîzâbbîti* (Beyrut 1978); *Eugene O'Neill ve'l-mesraḥu'l-Emrîkî* (Beyrut 1981); *Luigi Pirandello ve'l-mesraḥu'l-İtâlî* (I-II, Beyrut 1978-1979); *el-Fen ve'l-hayât ve'l-mesrah: Nazariyyât ve nazarât* (Beyrut 1985); *Picket* (Beyrut, ts. [Dârü's-sekâfe]). **Divan Neşri:** *Şerḥu Dîvânî'l-Aḥṭal et-Tağlibî* (Beyrut 1967, 1979, 1986); *Şerḥu Dîvânî Ebî Temmâm* (Beyrut 1981); *Şerḥu Dîvânî Cerîr* (Beyrut 1980, 1982); *Şerḥu Dîvânî'l-Ferezdaḥ* (Beyrut 1982); *Şerḥu Dîvânî Ebî Nivâs* (Beyrut 1982, 1987). **Romanları:** *ed-Düvvâme* (Beyrut 1982); *el-Ḳaşr* (Beyrut 1982); *Şukûk ve şukûk 'alâ qafâti'l-müstenka'* (Beyrut 1985); *Nebhân* (Beyrut 1986). Hâvî'nin ayrıca *el-Müfid fî'l-edebe'l-^cArabî* (ortaokul kitabı, Beyrut 1964-1965) ve *Fennü'l-ḥaṭâbe ve te'avvuruhû 'inde'l-^cArab* (Beyrut 1960, 1969, 1970, 1997) adlı eserleri de vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Robert B. Campbell, *Contemporary Arab Writers*, Beyrut 1996, I, 450-453; M. Halîl el-Bâşâ – Necîb Hüseyin el-Buaynî, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn fî's-Şûf ve'l-Metneyn ve Kaḍâ' 'Âliye*, Beyrut 1999; İbrâhîm Abduh el-Hürî, *Şümû' fî'l-bâl*, Beyrut 2003; Tûnî Dav, *Mu'cemü'l-ḳarnî'l-ışrîn*, Beyrut, ts. (Dârü Eb'âd), s. 760 vd.; Yûsuf Lebekî, "Ḥavî, İliyyâ Selîm", *Mv.AU*, VI, 128-133.

HÜSEYİN YAZICI

HAYÂLÎ-i GÜLŞENÎ

(ö. 977/1570)

Halvetî-Gülşenî şeyhi, şair.

890 (1485) yılında Tebriz'de doğdu. Adı Emîr Ahmed, lakabı Şemseddin, künyesi